

УДК 027.021(477.83-2)«18–19»

Нагалія КУНАНЕЦЬ,

мол. наук. співробітник відділу бібліотекознавства ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України

Історія створення і розвитку наукових бібліотек вищих шкіл Львова у кінці XVIII — на початку ХХ ст.

У статті розглядається становлення та основні віхи розвитку наукових бібліотек вищих навчальних закладів м. Львова кінця XVIII – поч. ХХ ст. Проаналізовано інформаційне забезпечення бібліотеками навчального процесу та наукових досліджень професорсько-викладацького складу в умовах Австро-Угорського правління та буржуазної Польщі.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотека, наукова бібліотека, бібліотека вищого навчального закладу, історія бібліотечної справи України, формування фондів, інформаційне забезпечення.

Бурхливий розвиток науки і освіти в Європі спричинив потребу створення університетів на теренах Австро-Угорщини. Наука, освіченість і друк стали розглядатися як могутні фактори розвитку суспільства та держави. Львову як столичному місту відводилася роль центру науки та освіти.

Поступальний розвиток вищих шкіл у місті спричинив до створення при них спеціальних наукових бібліотек. Державна політика щодо мови викладання у львівських вищих школах регламентувала лінгвістичний аспект формування їхніх фондів. Крім того, особливості профілів навчання цих вищих навчальних закладів вимагали забезпечення комплектування фондів відповідної тематики. За український університет велася жорстока боротьба.

У Західній Європі розвиток бібліотек був наслідком реформ, а на історично українських землях, як вважав Д. Балика, досягався «боротьбою за незалежність, сполученою із національним питанням»¹. На книгозбірні Галичини покладалося відповідальне завдання сприяти не лише вивченню, а й захисту від спотворень, примноженню і збереженню для наступних поколінь головних здобутків національної культури. Наукова громадськість Галичини в цей період була зацікавлена у розвитку наукових бібліотек, що спонукало до перетворення самих книгозбірень в інституції інформаційного забезпечення наукових пошуків.

¹ Балика Д. Бібліотека в минулому: культурно-історичний нарис / Укр. наук. ін-т книгознавства. – [К.]: Держ. видав. України, 1925. – С. 103.

Наукове значення досліджуваної проблеми полягає у розкритті особливостей становлення та розвитку наукових бібліотек вищих шкіл у західному регіоні України, визначенні їх внеску у розвиток наукової думки у кін. ХІХ – на поч. ХХ ст.

Усебічне їх вивчення збагатить джерелознавчу базу українського бібліотекознавства відомостями про складні процеси розгортання діяльності та формування фондів наукових бібліотек вищих шкіл Галичини. Таке дослідження дасть змогу простежити, як за умов перебування українських земель під владою Австро-Угорщини, а згодом і Польщі, змінювалися накопичувальні можливості цих бібліотек, якісний склад фондів, розвивалися взаємозв'язки цих осередків науки та культури.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу значної кількості матеріалів та документів зробити порівняльний аналіз діяльності бібліотек різних вищих навчальних закладів, визначити критерії їхнього типологічного поділу та дослідити їхню місію.

Очевидно, що упродовж становлення бібліотек, трансформувалася місія цих бібліотек, що пов'язано з потребами навчального закладу, при якому вони діяли.

Польські фахівці подавали розвідки про окремі книгозбірні. Науковці-українці, досліджуючи діяльність бібліотек означеного періоду, називали їх «осередками вагомої праці»². Сучасний бібліотекознавець М. Володін зазначає, що при дослідженні історії бібліотечної справи варто врахову-

² Свенціцький І. Бібліотеки и музеи г. Львова // Живая старина. – 1907. – С. 11–13.

вати особливості конкретної епохи, у якій формується той чи інший тип бібліотек³. Діяльність окремих книгозбірень вивчалася Р. Боровиком, М. Божко, М. Гордій, Л. Пиндою, Г. Яремою⁴. Проте увага зосереджувалася на сучасному етапі роботи бібліотек. Поряд з тим, праці, які містили порівняльний аналіз еволюційного розвитку бібліотек вищих навчальних закладів Галичини, відсутні.

Бібліотеки, створені при вищих навчальних закладах, формували фонди наукових видань і сприяли інформаційному забезпеченню навчального процесу та наукових розвідок професорсько-викладацького складу.

Поряд з головною бібліотекою у кожному навчальному закладі діяла мережа невеличких кафедральних бібліотек, які існували майже при кожній кафедрі.

У 1761 р. відразу ж після реорганізації Академії єзуїтів⁵ в університет, при новоствореному навчальному закладі засновується книгозбірня, основу фондів якої склала бібліотека Академії єзуїтів⁶. Книгозбірня спершу не могла задовольнити потреби навчального закладу, отримане від єзуїтів зібрання не задовольняло «людей нового напрямку», яких направили з «освічених країн» до Львова. Релігійна цензура не пропускала до бібліотеки книг, «яких було найбільше потрібно»⁷. Не вистачало перш за все «німецької літератури нової епохи»⁸, без якої мовознавство не могло викладатися, а також підручників, котрі використовувалися і перевидавалися у австрійських школах. Подоланню цих труднощів активно сприяв цісар. Після інавгурації⁹ універ-

ситету завдяки підтримці австрійського уряду¹⁰ було отримано з Терезіанської Академії у Відні приватне зібрання придворного лікаря цісаря Кароля – М. Гареллі (1670–1739)¹¹, яке стало основою фонду світського розділу бібліотеки¹² і в 1785 р. становило 11 000 томів¹³. Завдяки цьому надходженню Б. Барвінський¹⁴ вважав бібліотеку університету правонаступницею Академії. Після перевезення за наказом цісаря всіх бібліотек і монастирів Галичини у Львів, книгозбірня поповнилася їхніми книжковими зібраннями. Бібліотека університету стала однією з перших наукових бібліотек міста і відразу ж отримала фінансову урядову підтримку – щорічне асигнування спершу 200 зл., а згодом 400 флоринів на поповнення фондів та 1000 флоринів на діяльність установи¹⁵. Керівником бібліотеки призначили Генріка Бретшнайдера¹⁶, який здобував досвід бібліотечної роботи працюючи бібліотекарем університетської бібліотеки у Будапешті. У другій половині 1787 р. після розміщення та впорядкування фондів у костелі на вулиці Краківській, поряд з університетом, бібліотека розпочала обслуговування читачів¹⁷. У цей період бібліотека відігравала роль допоміжної ланки навчального процесу.

Другою, після університетської, книгозбірнею, яка виникла при вищій школі, була науково-техніч-

otwarcia roku szkolnego 1884/85 // *Pzewodnik naukowy i literacki*. – 1884. – S. 961.

¹⁰ *Dudik V. Archiwien im Königreiche Galizien und Lodomerien. Im Auftrage des Hohen Staatsministeriums*. – Wien, 1867. – S. 111.

¹¹ Творець збірки Піус Миколай Гареллі був придворним лікарем цісаря, а одночасно префектом Національної бібліотеки Австро-Угорщини у Відні. Після смерті сина колекціонера – Яна бібліотека перейшла у власність уряду. Певний час перебувала у розпорядженні Терезіанської Академії, а згодом перевезена до Львова.

¹² *Божко М., Гордій М.* Книгозбірні Львівського університету – 385 // *Бібліотечний вісник*. – 1994. – № 2. – С. 23.

¹³ *Jedrzejowska A.* Biblioteka uniwersytetu imienia Jana Kazimierza // *Publiczne biblioteki lwowskie: zarys dziejow / Pod redakcja L. Bernaciego*. – Lwów, 1926. – S. 29.

¹⁴ *Барвінський Б.* Предтеча університету ім. Франца І у Львові // *Записки НТШ*. – Львів, 1918. – Т. 125. – С. 20.

¹⁵ *Finkel L., Starzynski S.* Historia Uniwersytetu Lwowkiego. – Lwów, 1894. – S. 42.

¹⁶ *Barwiński B.* Biblioteka Uniwersytecka // *Tydzień*. – Lwów, 1905. – Cz. 21.

¹⁷ *Jedrzejowska A.* Biblioteka uniwersytetu imienia Jana Kazimierza // *Publiczne biblioteki lwowskie: zarys dziejow / Pod redakcja L. Bernaciego*. – Lwów, 1926. – S. 30.

³ *Володин М.* Всемирная история библиотек. – СПб.: Профессия, 2001. – С. 12.

⁴ *Боровик Р.* Науково-технічній бібліотеці Державного університету «Львівська політехніка» – 150 років // *Вузівська бібліотека: Історія. Теорія. Досвід роботи*. – Львів, 1994. – Вип. 3. – С. 90–96; *Ярема Г.* З історії НТБ Львівського політехнічного інституту // *Вузівська бібліотека: Історія. Теорія. Досвід роботи*. – Львів, 1993. – Вип. 2. – С. 88–96; *Божко М., Гордій М.* Книгозбірні Львівського університету – 385 // *Бібліотечний вісник*. – 1994. – № 2. – С. 23–26; *Пинда Л.* З історії бібліотеки // *Дубляни: історія аграрних студій у спогадах 1946–1996*. – Львів, 1996. – С. 182–188.

⁵ *Барвінський Б.* Предтеча університету Франца І у Львові // *Записки НТШ*. – Львів, 1918. – Т. 125. – С. 5.

⁶ *Reifenkugel K.* Biblioteka Uniwersytetcka we Lwowe // *Pzewodnik naukowy i literacki*. – 1873. – S. 183.

⁷ *Finkel L., Starzynski S.* Historia Uniwersytetu Lwowkiego. – Lwów, 1894. – S. 117.

⁸ *Ibid.* – S. 117.

⁹ *Wojciechowski K.* Podział i zakres dziejów Polskich. Odczyt w Sali Inauguracyjnej Wszechnicy Lwowskiej przy

на бібліотека Львівської політехніки. У 1844 р. після заснування Технічної академії, правонаступницею якої згодом стала Львівська політехніка¹⁸, було створено книгозбірню, фонд якої нараховував 2 тис. томів¹⁹ і складався в основному з видань природничої та технічних галузей.

Події 1848 р., пожежі²⁰ у будинках книгозбірень університету та Львівської політехніки спричинили руйнування і майже повне знищення їхніх фондів. Залишки бібліотечного фонду університету були перевезені до палацу намісника, а у наступному році їх розташували у костелі домініканців. Для відновлення бібліотеки урядом було виділено надзвичайний кредит у розмірі 3000 злотих на 5 років. Відновлення фонду бібліотеки Політехнічної академії відбувалося надзвичайно повільно, у 1871 р., майже за тридцять років існування бібліотеки, у її фондах було лише 3608 томів. Оскільки, на потреби бібліотеки виділялася невелика частка з загального бюджету Академії та незначні суми, які надходили від студентів як оплата за користування книжками. Високі ціни на книги не давали змоги заповувати достатню кількість примірників. Починаючи з 1877 р. бібліотека отримувала постійні незначні дотації для комплектування фондів, і до 1894 р. фонд бібліотек збільшився до 14 000 томів, а бібліотека налагодила щоденне обслуговування читачів упродовж декількох годин. Поряд з цим розпочалося інтенсивне поповнення фондів бібліотеки університету, необхідних не лише для сприяння навчальному процесу, як було у перші роки її створення, а й для наукової праці студентів та викладачів навчального закладу. Фонд бібліотеки поповнила низка колишніх приватних бібліотек, які надійшли у різний час. Цікаве зібрання вченого-природознавця Станіслава Дунін-Борковського, який займався мінералогією та був ярим бібліофілом. Збірка містила також документи з літературознавства, особливо давньої літератури, історії та бібліографії. Значно вплинув на зростання фондів подарунок каноніка Михайла Форманьоша, що налічував понад 10 000 томів. Статистичні відомості свідчать, що фонд зріс до 70 000 прим. Пропорційно до кількісного збільшення, зріс і якісний його склад.

У другій половині 1852 р. разом з університе-

¹⁸ Боровик Р. Науково-технічній бібліотеці Державного університету «Львівська політехніка» – 150 років // Вузьська бібліотека: Історія. Теорія. Досвід роботи. – Львів, 1994. – Вип. 3. – С. 90–96.

¹⁹ Там само.

²⁰ І. К. Середмістя у Львові // Життя і знання. – Львів, 1931. – Р. IV. – Ч. 8 (44). – С. 227.

том переселяється до нового приміщення його бібліотека. Для неї було виділено 2 зали (читальні зали для професорів та для широкого загалу) і 12 кімнат. У другій половині 1853 р. бібліотека була відчине-на для читачів. Упродовж наступних 33 років фонди бібліотеки дбайливо впорядковувалися та опрацьовувалися.

З 1874 р. розпочинається інтенсивний розвиток бібліотек вищих шкіл. Вони стають усе вагомішими ланками у здобутті освіти, збільшується кількість годин, упродовж яких здійснюється обслуговування читачів. Австрійська влада створювала сприятливі умови для розвитку вищих шкіл та їхніх бібліотек. Проте, якщо керівництво бібліотекою університету покладалося на директора, що лише за сумісництвом займався викладацькою діяльністю, то книгозбірню Львівської політехніки очолював і далі на громадських засадах обранець Колегії професорів. Звичайно такий стан речей дещо гальмував розвиток книгозбірень, оскільки керівники не приділяли належної уваги їхній діяльності.

Після спорудження у 1877 р. будинку для Технічної академії на схилах Святоюрської гори та перейменування її на Політехнічну школу дещо покращилися умови роботи книгозбірні, яку розмістили у декількох кімнатах. Читальна зала була оздоблена різьбленою дерев'яною стелею з імітованою інкрустацією. Для бібліотеки були виготовлені спеціально розроблені бібліотечні шафи, виконані в стилі фламандського ренесансу. Бібліотека переходить на щоденне семигодинне обслуговування читачів.

У цьому ж році віденська влада погодилася на виділення коштів для будівництва нового будинку для бібліотеки університету. Було створено комітет будівництва, до якого увійшли представники університету та бібліотеки. Для бібліотеки було збудовано будинок, на першому поверсі якого розмістилася читальна зала на 140 читацьких місць, із прекрасним освітленням. Залу було прикрашено алегоричними емблемами 4 відділів університету та фресками Юліана Макаровича. Відповідно до прогресивних розробок того часу читальна зала з'єднувалася з книгосховищем, яке займало ціле крило будинку. Книгосховища розташувалися на п'яти поверхах. Будинок обігрівався центральним опаленням.

Виникають нові вищі навчальні заклади, а при них бібліотеки. Так, перехід у 1856 р.²¹ дублянсь-

²¹ Токарський Ю. Дубляни: історія аграрних студій 1856–1949 / Львівський державний аграрний університет. – Львів: Інститут українознавства НАН, 1996. – 81 с.

ких науково-навчальних закладів у власність Галичини дав можливість створити один з кращих в Європі наукових аграрних центрів, що готував фахівців, рівень знань яких відповідав вимогам того часу, та проводив наукові дослідження, що тематично і методично не поступалися світовій агрономічній науці. Рільнична академія в Дублянах зуміла залучити до навчального та наукового процесів найкращі науково-педагогічні кадри Австро-Угорщини та сусідніх держав, привабити до навчання добре вишколену молодь. Для забезпечення ефективної діяльності навчального закладу було створено наукову бібліотеку. Бібліотека трактувалася як одна з найважливіших ланок у системі підготовки фахівця і комплектувалася за принципом поміркованої доцільності. Спершу це був невеликий книжковий фонд, який розміщувався в кабінеті директора рільничої школи в Дублянах.

На час надання вищій рільничій школі статусу академії (1901р.) фонд бібліотеки налічував 3567 назв книг (5908 прим.) і зростав впевнено та поступально²².

Роки	Загальна к-сть фонду		Надійшло періодичної наукової літератури
	назв	томів	
1888	2519	4552	43
1895	3567	5098	62
1906	4945	7297	76
1914	6664	10 908	81

Порівняльний аналіз відносних показників складу фонду бібліотеки за 1888, 1895, 1906 і 1914 рр. показує, що фахова література становила в середньому 50 %, природнича – 25 %, суспільна – 10 %, інша – 15 %. Щодо мови видань, то найбільший відсоток припадав на книги німецькою – 60 %, далі польською – 25 %, незначний відсоток становили книги французькою, англійською, італійською, латинською, чеською мовами. Мовний поділ періодичних видань майже збігається з відносними показниками книжкових фондів. У документах, які стосуються цієї доби, натрапляємо на зауваження, що фонд бібліотеки недостатньо містив фахову літературу і тулився в погано пристосованих, тісних приміщеннях.

Бібліотека володіла зібранням періодичних видань (234 назви), які видавалися в Польщі, Німеччині, Франції, США, Англії, Італії, та колекцією стародруків XVIII ст. і книг XIX ст. (близько 10 тис. прим.), серед яких фундаментальні видання з при-

родничих, технічних, сільськогосподарських наук, а також низка довідкових та енциклопедичних. Рільнична академія була одним з перших вищих навчальних закладів, що сприяв створенню, окрім головної книгозбірні, розгалуженої мережі маленьких бібліотек при кафедрах, кабінетах та лабораторіях. Бібліотека, яка діяла при фізичному кабінеті, нараховувала близько 400 т. і одержувала майже всі відомі на той час європейські фізичні журнали. Бібліотека лабораторії загальної хімії розміщувалася у кімнаті керівника і нараховувала 300 томів. Підручна бібліотека ботанічного музею нараховувала 114 томів, регулярно отримувала газети та журнали спеціальної ботанічної тематики. При лабораторії загальної хімії, зоологічно-зоотомічному музеї і лабораторії також діяли бібліотеки. Кафедра рільництва та рослинництва мала підручну бібліотеку, яка в 1896 р. нараховувала 80, а в 1914 р. – 520 томів, одержувала спеціальну наукову періодику майже з усіх країн Європи. Зоотехнічні кафедра, лабораторія і музей мали кафедральну бібліотеку, що нараховувала близько 500 томів, серед яких – каталоги та фотографії свійських тварин.

З початку XX ст. відбулося вдосконалення роботи бібліотеки університету, розпочато зміну системи розставлення книг у її книгозбірнях відповідно до нових засад бібліотекознавства. Бібліотечне новаторство полягало в розміщенні книг за шифрами, з попереднім розподілом фонду на 10 галузевих розділів²³. Реорганізація фонду тривала за детально розробленим планом з червня 1902 р. аж до літа 1904 р. Восени того ж року перенесено фонди до нового будинку. Перевезення здійснювалося у зачинених коробках по коліях, прокладених через ботанічний сад. Зашифрований по новому фонд обсягом 85 000 назв у 120 000 томах, розставили дуже легко. У травні 1905 р. відбулося урочисте відкриття бібліотеки.

Після переходу Галичини під протекторат Польщі зусилля властей були спрямовані на витіснення української мови з усіх сфер життя, що було виявом продуманої та послідовної політики, спрямованої на максимальне обмеження, а в майбутньому і повну ліквідацію громадського і культурного життя нашого народу. Проголошення польською конституцією демократичних свобод виявилось фікцією. Галицький автономний сейм було скасовано, оскільки конституція Польщі української автономії не передбачала. Польський уряд прагнув

²² Там само. – С. 158.

²³ Biblioteka Uniwersytecka we Lwowie w latach 1899–1910. – Lwów, 1912. – 430 s.

до насильної асиміляції українців. Дискримінаційна політика щодо населення українських земель особливо яскраво проявлялася в галузі бібліотечної політики. Включення Галичини до складу Польщі призвело до значного розшарування установ щодо стану фінансового забезпечення та переслідування діяльності бібліотек українських інституцій.

Інформаційну підтримку навчального процесу в Українському таємному університеті, який діяв у 1919–1924 рр., у зв'язку неможливістю заснування власної бібліотеки, надавали книгозбірні українських студентських товариств «Медична громада», що об'єднувало майбутніх медиків, «Основа», яке створили слухачі Політехнічної школи, та «Академічна громада», спілка студентів Львівського університету. Кожна із книгозбірень формувала релевантні фонди: «Медичної громади» – з питань медицини та суміжних галузей, «Основи» – техніки та архітектури, «Академічної громади» – з усіх предметів, які викладалися в університеті.

Відбувається об'єднання навчальних закладів. У 1919 р. дублянську Рільничу академію підпорядковують політехнічній школі у Львові в рамках рільничого відділення, бібліотека академії перетворилася на кафедральну.

Згодом потреба у підготовці кваліфікованих спеціалістів сприяла реорганізації роботи цих книгозбірень, активно поповнювалися їхні фонди. Ожила бібліотека університету, але її діяльність довоєнних масштабів не досягла. Кількість відвідувань зменшилося вп'ятеро. Догації влади було скорочено на третину. Фонди поповнювалися лише найважливішими виданнями. Бібліотека розширила видовий склад фондів і комплектувалася афішами, плакатами, розпорядженнями влади, листівками всіх політичних спрямувань. До формування фондів бібліотеки долучилася громадськість. Так, у 1917 р. своє зібрання книжок, яке нараховувало 990 томів та містило видання з історії, подарував бібліотеці університету Третерув. 740 примірників цінних видань передав бібліотеці Йосип Куропатницький з Ліпінк, куратор Закладу ім. Оссолінських Генрік Любомирський передав понад 6000 прим. дублетів. Серед них близько 5000 позицій становила польська художня література. Серед книголюбів, які сприяли поповненню фондів бібліотеки, варто відзначити Кальварієго з Берліна, який надіслав велику кількість дисертацій. До бібліотеки передали всі акти начальника народного комітету, загальна кількість яких досягла 1000 прим. Кількісно вирізняються дари Адама Чарторійського, що нараховували 25 000 прим., та професора

Жозефа Каленбаха, який подарував бібліотеку покійного брата Вітольда Казімежа з Великобританії (25 000 томів). За тематичним аспектом у збірці були видання з питань масонства, теології, сходознавства, історії та літературознавства Франції, Іспанії тощо. Поряд з тим, постійно допомагав у поповненні фондів професорський склад університету. З дарунків бібліотеці у 1924 р. варто відзначити передачу книгозбірень покійних професора університету Людвіка Клоссе (630 прим. з археології, мовознавства, мистецтвознавства, правознавства, палеонтології), Леона Деспот-Зеновіча (2300 прим. з питань геральдики, слав'янознавства, французької літератури) та львівського лікаря Джозефа Вегла. До фондів бібліотеки Політехнічної академії надходила значно менша кількість дарунків, головним чином, від професорів навчального закладу, заможних городян та наукових установ міста.

Через воєнні події бібліотека університету втратила контакти з європейською наукою, за книгообміном перестали надходити до бібліотеки праці провідних наукових центрів Європи. У післявоєнний період бібліотека поступово налагоджувала обмінні зв'язки і розпочала отримувати велику кількість видань з Америки, з Центральної та Західної Європи²⁴. Партнерами бібліотеки було 340 інституцій за кордоном. Лише у 1924 р. до бібліотеки університету надійшло 10 104 прим., які за галузями знань розподілялися таким чином²⁵: з геології – 267 прим., філософії – 177 прим., педагогіки – 280 прим., естетики – 782, математики – 544, географії – 466, природничих наук – 447, медицини – 442, правознавства – 1013, історії – 818, мовознавства – 1871, славістики – 760, до відділу зібрань та бібліографії – 1416, варії – 784, програми – 57, решта – з питань мистецтва та мистецтвознавства. Не такий інтенсивний книгообмін здійснювала бібліотека Політехнічної академії, якій вдалося встановити контакти з деякими закордонними технічними видавництвами.

Полегшувало комплектування фонду бібліотек одержання обов'язкового примірника видань. До книгозбірень університету надходили всі видання, які виходили друком на землях «Королівства Галіції і Лядомерії», фактично Галичини. У 1918–1939 рр. до неї надходив обов'язковий примірник видань із так званих східних земель Польщі. З 1919 р. біб-

²⁴ Львівська наукова бібліотека, відділ рукоп., ф. 132 «Б-ка унів.», спр. 197, арк. 6–23.

²⁵ Biblijoteka // Kronika uniwersztetu jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1924/25 Stanowiąca sprawozdanie rektora i dziekanów / Zestawił rektor w roku szkolnym 1924/25 prof. W. Sieradzki. – Lwów, 1925. – S. 134.

ліотека отримувала обов'язковий примірник з усіх видавництв Галичини, а з 1921 р. – всієї Польщі. У 1923 р. як обов'язковий примірник до бібліотеки університету надійшло 163 видання, у 1924 р. – 2755 видань. Згідно з розпорядженням Міністерства від 4. 07. 1927 р. обов'язковий безкоштовний примірник надходив до бібліотеки з 18. 10. 1927 р. із Львівського, Станіславівського, Тернопільського, Волинського воєводств та найцінніші видання з цілої Польщі. Бібліотека Політехнічної академії отримувала обов'язковий примірник видань видавництв, які входили до Міжнародної федерації технічної та професійної преси.

У 1921 р. після чергового перейменування Політехнічної школи – вже на Львівську політехнічну, утворення нових кафедр, збільшується кількість студентів, а відповідно зростає і кількість читачів бібліотеки цього закладу. Зростання технічного та наукового потенціалу Політехніки вимагало від бібліотеки постійної модернізації своєї роботи.

Постало питання про збільшення її площі та штату. Професор цього навчального закладу, видатний учений, доктор Казимир Бартель став ініціатором будівництва нового приміщення для бібліотеки²⁶. У 1929–1934 рр. за проектом Теодора Обмінського будувався новий корпус на вул. Нікоровича (нині – вул. Професорська), в якому вдалося поєднати раціоналізм форм з елементами класичної архітектури. Класичний характер композиції фасаду підкреслював напис на фронтоні латинською мовою: «*Nic mortui vivunt, et muti loquuntur*» (Тут мертві живуть, німі говорять), що символізує спадкоємність поколінь.

Будинок відповідав вимогам бібліотечного будівництва того часу і завдяки своїй оригінальності постійно привертая увагу не тільки бібліотечних працівників і читачів, а й – архітекторів. До основного будинку бібліотеки прилягало 6-поверхове книгосховище з бетону, металу та скла, розраховане на 500 тис. томів. Усі поверхи поєднувалися металевими сходами оригінальної конструкції. Для гарантування протипожежної безпеки книгосховище з'єднувалося подвійними дверима з основним будинком бібліотеки. Одні з них металеві, що давало змогу, в разі необхідності, герметично ізолювати книгосховище.

У 1934 р. бібліотека Львівської політехніки розпочала роботу у новому приміщенні. Вона стала найбільшою технічною бібліотекою буржуазної

Польщі, у її фондах вже було близько 78 000 томів наукових видань в основному німецькою, польською та французькими мовами. У 1937 р. її фонд становив 86 239 примірників. До 1939 р. бібліотека зібрала у своїх фондах 90 000 прим. Під час II світової війни до її фондів увійшли книгозбірні бібліотек Польського товариства політехнічного, Товариства братньої допомоги студентів Львівської політехніки, студентських наукових гуртків усіх кафедр, що в цілому склало 24 000 прим. Після 1945 р. частину книг польською та німецькою мовами передано до Краківської політехніки.

Поряд з головною бібліотекою цього навчального закладу діяла мережа невеличких кафедральних бібліотек, що існували майже при кожній кафедрі. Всього відомо про існування близько 70 таких бібліотек, фонди яких становили від 87 (кафедри залізничного транспорту) до 1600 прим. (кафедра землеробства і рослинництва). Найбільшою серед них була бібліотека реорганізована з книгозбірні аграрної академії. У 1930 р. її фонд вже нараховував 10 123 прим., у тому числі понад 29 назв часописів.

Засновується бібліотека вищої школи торгівельної (вул. Боурларда, 5), і для сприяння навчальному процесу формує галузевий фонд з питань економіки.

У 1932 р. створюється Бібліотека Богословської Академії. Організатор Академії, ректор о. Й. Сліпий у своїй промові, виголошеній під час інавгурації 1934/35 академічного року наголосив: «Бібліотека, заснована датком преосвященства Митрополита, числить коло 1.000 томів»²⁷. Спочатку обов'язки бібліотекарів виконували студенти, лише час від часу запрошувалися фахові бібліотекарі. Бібліотекарі-студенти, які не мали фахової підготовки, не могли налагодити послідовної та ефективної роботи книгозбірні. Після запрошення у 1932/1933 навчальному році постійного бібліотекаря було створено наукову читальню залу (наукову робітню) та встановлено книгообмінні зв'язки з великими бібліотеками міста: НТШ, Національного Музею, «Студіону», Народного Дому, Оссолінеуму, Університету, Баворовських та інших.

У 1938 р. була заснована бібліотека Вищого інституту релігійної культури, фонди якої формувалися виданнями релігійної тематики.

²⁶ *Birkenmajer A.* Budowa nowego gmachu biblioteki Politechniki Lwowskiej // *Przegląd Biblioteczny*. – 1929. – R. III. – S. 226–237.

²⁷ *Колянковський М.* Про долю бібліотеки Богословської Академії // *Світильник істини: Джерела до історії Української католицької богословської академії у Львові: 1928–1944. З нагоди її 50-літнього ювілею*. – Торонто–Чикаго, 1983. – С. 524.

Таким чином, в означений історичний період у Львові розгорнула активну діяльність низка книгозбірень вищих навчальних закладів. Їхня діяльність була поступальною. Найвагоміше місце у бібліотечній інфраструктурі міста означеного історичного періоду займала бібліотека університету, оскільки владою їй надавалася значна фінансова підтримка. Іншим книгозбірням доводилося комплектувати фонди в рамках асигнувань, виділених навчальними закладами, при яких вони діяли. Значно складнішою була ситуація з інформаційним забезпеченням навчального процесу бібліотеками, створеними українською громадськістю міста. Але і цим книгозбірням вдалося сформувати достатньо цінні фонди та налагодити обслуговування ними викладачів і студентів. Хоч таємному університету через перебування на нелегальному становищі не вдалося створити власної книгозбірні, але його керівництво налагодило інформаційне забезпечення через залучення фондів бібліотек студентських об'єднань.

Порівняльний аналіз історичного розвитку наукових бібліотек вищих навчальних закладів, які діяли у Львові у ХІХ – на поч. ХХ ст., свідчить, що до виникнення та розгортання діяльності низки бібліотек цього типу спонукали:

- особливості соціально-економічного розвитку Галичини:

УДК 027:021(477)

Маргарита КРИВЕНКО,

наук. співробітник відділу історичних колекцій
Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України

Історія книгозбірні «Студіону»: мовою документів і спогадів

У статті на основі архівних джерел та спогадів висвітлена малодосліджена на сьогодні історія наукової книгозбірні «Студіону» (1909–1940), заснована митрополитом Андреем Шептицьким у Львові. Наведені відомості про книжкові та рукописні колекції, які сформували унікальний за змістом фонд бібліотеки не лише релігійного, а й загальнокультурного змісту: «Ustainica», «Rossica», історія Сходу, історія церкви (візантиністика) тощо. Основний акцент зосереджено на факті ліквідації бібліотеки як самостійної установи, пов'язаних із ним переміщеннях упродовж 1940–1947 рр. та втратах, яких вона при цьому зазнала. Виявлено і вказано теперішні місця зберігання окремих фрагментів колишньої книгозбірні «Студіону», основна частина якої увійшла до складу і розпоршилася між структурними підрозділами створеної у 1940 р. Львівської філії бібліотеки АН УРСР (нині – Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України).

К л ю ч о в і с л о в а: книгозбірня «Студіону» у Львові, митрополит Андрей Шептицький, Климентій Шептицький, друковані та рукописні колекції, бібліотечні втрати, фонд.

З-поміж багатогранної діяльності галицького митрополита Андрея Шептицького (1865–1944) варто виокремити і в черговий раз сказати про його щедру меценатство та духовну опіку як фундатора і покровителя численних

- динамічний розвиток науки та зростання інформаційних потреб професорсько-викладацького складу.

Книгозбірні державних вищих навчальних закладів були розраховані на польського читача, забезпечували науковою літературою навчальний процес та дослідницьку діяльність професорсько-викладацького складу. Бібліотеки, створені українською громадськістю також не обмежували свою діяльність інформаційним забезпеченням навчання.

Тенденції діяльності наукових бібліотек вищих навчальних закладів означеного історичного періоду мали спільні риси:

- ❖ напрям формування фондів цих книгозбірень визначався потребами установ, при яких вони діяли;
- ❖ місія кожної з цих бібліотек полягала у формуванні релевантних фондів та забезпеченні інформаційних потреб навчального процесу та наукових розвідок викладачів;
- ❖ особливості комплектування полягали у переважанні дарунків та налагодженні обмінних зв'язків;
- ❖ прискіпливий добір на посади бібліотечних працівників високоосвічених осіб та висунення до претендентів високих кваліфікаційних вимог (цей досвід варто запозичити сучасним науковим бібліотекам).

лікарень, навчальних закладів, музеїв, монастирів. До того ж, для цього є нагода: 29 липня 2005 р. минуло 140 років від дня народження Андрея Шептицького.

Серед заснованих і опікуваних ним установ, на